

Om meerderen schaede ende ander inconvetien voor te coemen: rentebrieven van de gemeente Ophoven en Geistingen, 1581-1715¹

Rombout Nijssen

In het Rijksarchief te Hasselt wordt een opmerkelijke verzameling van 27 rentebrieven bewaard, betreffende leningen die de gemeente van Ophoven en Geistingen in de periode 1581-1715 aanging bij diverse geldschieters. Hoewel zij thuis horen in het archief van de oude gemeente Ophoven en Geistingen, maken zij - volgens een oude archieftraditie die wilde dat oorkonden op perkament, of voorzien van een zegel, in afzonderlijke verzamelingen bewaard werden - deel uit van de verzameling oorkonden die door de schepenbank van Ophoven en Geistingen zijn afgeleverd².

De rentebrieven in deze verzameling bieden uiteraard geen volledig beeld van het beheer van de Ophovense en Geistingense gemeentefinanciën in het Ancien Régime. Zij laten wel toe enig inzicht te krijgen in de omstandigheden die de gemeente er toe noopten beroep te doen op de geldmarkt. Voorts bieden zij inzicht in het verloop van het beslissingsproces in de schoot van de gemeente wanneer zij een oplossing zocht voor haar financiële problemen, en bevatten zij gegevens over de rentevoeten die er toen gehanteerd werden en over de munten die in die periode in de streek van Maaseik gebruikt werden voor de betaling van grote bedragen. Deze rentebrieven zijn ook op materieel vlak, als voorwerpen, interessant. Zij leren dat de oorkonden die de schepenbank van Ophoven en Geistingen tussen het einde van de zestiende eeuw en het begin van de achttiende eeuw opstelde, vormelijk weinig evolueerden. Tot in de achttiende eeuw hield de schepenbank vast aan het gebruik van perkament. Bovendien bevatten deze oorkonden gegevens over burgemeesters, schouten, schepenen en schepenbanksecretarissen,

¹ Gebruikte afkorting: Oorkonden = Rijksarchief Hasselt. Verzameling oorkonden van Ophoven en Geistingen.

² *Oorkonden*, nr. 4, 8, 10-34.

die de gegevens aanvullen die in 1966 door D. Snijders en H.J. Geerkens in hun boek *Ophoven en Geistingen door de eeuwen heen* werden gepubliceerd³. Deze gegevens worden in bijlage bij deze bijdrage afgedrukt. Tot slot zij vermeld dat er van het gemeentearchief van Ophoven en Geistingen uit het Ancien Régime slechts fragmenten⁴ bewaard bleven. Alleen daarom al verdient deze oorkondenverzameling een nadere analyse.

Een gemeente in permanente geldnood

In de periode waarin de bewaarde schuldbrieven werden opgesteld, vormden de dorpen Ophoven en Geistingen één gemeente, die deel uitmaakte van het graafschap Hoorne. Jaarlijks werden er vier burgemeesters gekozen, twee voor Ophoven en twee voor Geistingen. Aan hen werd het beheer van de gemeentelijke financiën toevertrouwd. Zij inden de grondbelasting of het bundergeld en betaalden met de opbrengst daarvan de gewone uitgaven van de gemeente. Volledige gemeenterekeningen van Ophoven en Geistingen uit de zeventiende of achttiende eeuw worden in het Rijksarchief te Hasselt niet bewaard, maar de aantekeningenregisters van de burgemeesters uit die periode geven aan dat het leeuwendeel van de uitgaven renten op lopende leningen betrof⁵. Een klein percentage van de gemeentelijke uitgaven betrof gerechtskosten, verplaatsingskosten voor de burgemeesters, of kosten voor de gemeentelijke administratie.

Wanneer er beslissingen moesten genomen worden die de hele gemeente aangingen en die buiten het normale patroon vielen, dan werden de gemeentenaren in een volksvergadering bijeen geroepen. Op deze vergaderingen werd uit ieder gezin een deelnemer verwacht. De beslissingen die in samenspraak werden genomen, werden vervolgens door de burgemeesters uitgevoerd.

Geregeld werd de gemeente geconfronteerd met financiële verplichtingen die niet konden betaald worden uit de opbrengst van de gewone belastingen. Liever dan de belastingen te

³ D. SNIJDERS & H.J. GEERKENS, *Ophoven en Geistingen door de eeuwen heen*. Ophoven, 1966, blz. 79-82, 95-98.

⁴ Rijksarchief Hasselt, *Gemeentearchief van Ophoven en Geistingen*. Het betreft voornamelijk manualen van enkele burgemeesters van Ophoven en Geistingen. In deze registers vonden de burgemeesters de namen van de belastingplichtigen, met de opgave van het bedrag aan belastingen dat zij bij elke belastingplichtige moesten ophalen. Deze burgemeestersmanualen werden eerder al onderzocht door Snijders en Geerkens: D. SNIJDERS & H.J. GEERKENS, *Ophoven en Geistingen ...*, blz. 89-98. Voorts zijn een beperkt aantal stukken betreffende de gemeentefinanciën in het archief van de schepenbank van Ophoven en Geistingen terechtgekomen: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Ophoven en Geistingen. Losse stukken en procesdossiers*, nr. 5.

⁵ Rijksarchief Hasselt, *Gemeentearchief van Ophoven en Geistingen*, nr. 31 en 36.

verhogen, namen de gemeentenaren in dat geval hun toevlucht tot een lening. Bankinstellingen, waar spaarders hun geld tegen intrest konden beleggen en waar anderzijds personen of organisaties die geld nodig hadden geld konden ontlenen, bestonden hier niet. Wie in die tijd geld nodig had, moest zich tot een fortuinlijker tijdgenoot wenden en met hem een akkoord trachten te bereiken over een renteverkoop. De techniek van de renteverkoop hield in dat de renteverkoper (de ontlener), in ruil voor de eenmalige verstrekking van een bepaald kapitaal (de lening) door de rentekoper (de geldverstrekker), aan die rentekoper en diens erfgenamen, jaarlijks een vastgestelde erfrente zou betalen. Een termijn waarbinnen het kapitaal moest terugbetaald worden, werd niet vastgelegd. Wel werd vastgelegd dat de renteverkoper en zijn opvolgers, zolang hij of zijn opvolgers het kapitaal niet zouden terugbetalen, jaarlijks de afgesproken rente zouden blijven betalen.

Wanneer particulieren een rente verkochten, dan *vestigden* zij die rente in de regel op een bepaald onroerend goed uit hun bezit. Dat goed, een woning of een stuk land bijvoorbeeld, gold dan als onderpand voor de stipte betaling van de rente. De bezitter ervan, ook hij die het later door koop of erfenis of anderszins zou verwerven, moest dan jaarlijks de rente die er op gevestigd was betalen. Wanneer betaling achterwege zou blijven, kon de rechthebbende op de rente voor de plaatselijke schepenbank een procedure starten om in het bezit gesteld te worden van het goed in kwestie. De archieven van onze oude schepenbanken bewijzen ten overvloede dat de plicht van de bezitter van een goed dat met een rente belast was, om de rente te betalen, geen ijdel begrip was. Processen die gevoerd werden wegens achterstallige rentebetalingen, eventueel tot de uitwinning van de bezitter of de inbezitstelling van de eiser toe, waren bijzonder talrijk. Uiteraard verminderde het feit dat een woning of een stuk land met een rente belast was, de waarde ervan. Wanneer een met een rente belast goed verkocht werd, werd er minder voor betaald dan voor een onbelast goed. De koper moest er immers rekening mee houden dat een deel van de opbrengst zou afgeroomd worden om de rente te betalen. De koper van een met een rente belast goed kon er ook voor opteren de rente af te lossen door het kapitaal terug te betalen. Ook in dat geval moest hij bij de koop van het goed de prijs van het af te lossen kapitaal aftrekken van de koopprijs die hij wilde betalen.

Wanneer een rentekoper en renteverkoper het eens waren over een rentekoop, dan lieten zij de afgesproken modaliteiten in een akte vastleggen. Zij konden daarvoor beroep doen op een notaris of op een schepenbank. Het was in principe ook mogelijk onderhands een akte op te stellen. Wanneer een akte door een notaris of onderhands was opgesteld, dan lieten de partijen die akte in de regel alsnog registreren in het gichtregister van één of meerdere schepenbanken. Het was in de eerste plaats zinvol om de akte te laten registreren door de schepenbank van de plaats waar het goed lag dat als onderpand

gold. Voorts kon de renteverkoper, wanneer hij elders woonde, de akte ook laten registreren door de schepenbank van zijn woonplaats. Tot slot werden akten van rentecreatie waarbij een cijnsgoed of een leengoed als pand gesteld was, ook door het betreffende cijns- of leenhof geregistreerd.

Wanneer de gemeente Ophoven en Geistingen een rente verkocht - of geld leende - ging dat in grote lijnen ook zo. Er waren echter ook belangrijke verschillen. Zo kon de gemeente pas een rente verkopen als daarover door de gemeentenaren overeenstemming was bereikt. Daarvoor werd bij klokkenslag een vergadering van de gemeentenaren, zowel de *inwoonende nabueren* als de *geerfden, soo well geestelijck als weerlijck*, bijeen geroepen⁶. In enkele gevallen vonden die vergaderingen niet in Ophoven of Geistingen plaats, maar in de stad Maaseik⁷. Op die bijeenkomst werd dan de beslissing genomen om een rente te verkopen tegen een bepaald bedrag, of om de burgemeesters en eventueel andere afgevaardigden volmacht te verlenen om in naam van de gemeente over een renteverkoop te onderhandelen. In enkele akten van rentecreatie werd specifiek vermeld dat de geërfdens uit Maaseik⁸ of de *uijtgeerfden* zich met deze regeling akkoord verklaarden⁹. In één geval, in 1695, verschenen niet alleen zoals gewoonlijk vier burgemeesters die de inwoners van Ophoven en Geistingen vertegenwoordigden, voor de schepenbank om een voorgenomen renteverkoop door de schepenen in een schepenbrief te laten vastleggen, maar ook Houbricht Henissen, die in deze optrad als burgemeester van de geërfdens uit Maaseik¹⁰. In sommige gevallen werd uitdrukkelijk vermeld dat bepaalde personen, bezitters van belangrijke goederen in de gemeente, het met de renteverkoop eens waren. In 1623 bijvoorbeeld, verkocht de gemeente voor 4000 gulden een erfrente van 220 gulden per jaar. De burgemeesters en *eenighe met hun luijden daertoe gedeputeert*, die door de gemeentenaren met de verkoop van de rente belast werden, verklaarden bij het opstellen van de akte door de schepenen dat zij niet enkel handelden *bij gemeijnen eendrachtigen wille ende consent der tsemplicher gemeenten*, maar ook dat jonker Goesen vander Steghen, *in name ende van weghe den hove Op Ghen Huijs ende Tgervoert*, en Reijner vanden Camp, schout van het graafschap Hoorn, *wegen sijns hooffs onder Geistingen gelegen* met de renteverkoop instemden¹¹.

Waar particulieren die een rente verkochten een welbepaald onroerend goed in pand stelden voor de stipte betaling van de rente, was dat voor de gemeente Ophoven en

⁶ *Oorkonden*, nr. 11, 14-31, 33, 34.

⁷ *Oorkonden*, nr. 12.

⁸ *Oorkonden*, nr. 16, 19, 20, 22, 24-30, 32-34.

⁹ *Oorkonden*, nr. 17.

¹⁰ *Oorkonden*, nr. 30.

¹¹ *Oorkonden*, nr. 8.

Geistingen anders. Wanneer de gemeente een rente verkocht, werd de hele gemeente als pand gesteld. De burgemeesters die namens de gemeente de rente verkochten, gaven de rentekopers en hun opvolgers het recht om, in geval van achterstallige betaling, beslag te laten leggen op welke goederen dan ook, van welke gemeentenaar dan ook, tot het verschuldigde bedrag voldaan zou zijn. Zij verklaarden daarbij zelfs af te zien van de bescherming die bijvoorbeeld de privileges van jaarmarkten boden tegen het aanslaan van de goederen die daar te koop aangeboden werden. Eén en ander wordt mooi verwoord in enkele rentebrieven: *De gemeijntenaeren ende geerfden, ende wij gericht's lieden, ende elck een van hen ende ons int besonder, ende den eenen voor den anderen insolidum, sonder eenige discussie, verobligeren persoon ende alle henne ende onse goederen gereijt ende ongereijt, ende in gevall wij quamen te versuijmen inde betalinge, dat alsdan seigneur Adams ofte sijne representanten sullen vrij mogen binnen de stadt Maeseijck ofte andere plaetsen, geene uijtghescheijden, ten allen tijden, soo wel op weeckmerckten als oock op jaermerckten commeren, arresteren ende aenhouden onse persoon ende goederen, ende achtvolgents dese verbintenis een voor all mogen aentasten ende executeren, tot dijen eijnde renuntierende ende vertijende op alle privilegien ende vrijheden* (1655)¹² of *Tot versekeringe van die somme principael ende iaerelixse verschijne rente, verobligeren die opgedaegde burgemeesteren het universeel corpus der ganser gemeente, soo aen persoonen als haeren goederen, gereijde ende ongereijde, meubel ende immeubel, hebbende ende vercrigende, ter allen oorden, plaetsen ende natueren over all ten allen tijden altoos gestaen, gelegen ende bevonden, om die selve te moeghen commeren, penden ende arresteren, onder expresse vertijninge op alle exceptien, privilegien ende beneficien tsij geestelijck ofte wereltlijck desen ter contrarie dienende* (1711)¹³.

Een aantal van de bewaarde schuldbrieven vermelden de reden waarom de gemeente een beroep deed op de geldmarkt. De meest vermelde reden was dat de gemeente dringend geld nodig had om het geld te betalen dat opgeëist werd door een leger dat in de omgeving zijn kamp had opgeslagen. In 1581 moest de gemeente 350 gulden opnemen, die zij aan de soldaten die dat jaar in Venlo gelegerd waren moest afdragen, en in 1648 moest de gemeente 75 Hongaarse ducats lenen om haar aandeel te betalen in de *verteeringe* van de soldaten die in het graafschap Hoorn waren ingekwartierd. Voorts passeerden nog Spaanse (1675, 1676, 1677), keizerlijke (1675), Franse (1701) en Brandenburgse (1711) legers langs de gemeentekas¹⁴. In 1684 moest de gemeente bijdragen in de financiering van het eigen Luikse leger en leende zij 300 rijksdaalders *tot betaeling van het*

¹² *Oorkonden*, nr. 14.

¹³ *Oorkonden*, nr. 33.

¹⁴ *Oorkonden*, nr. 4, 12, 16, 18, 19, 21, 31, 33.

*princelijk garniesoen tot Luijck*¹⁵. In 1655 en in 1694 verkocht de gemeente renten voor respectievelijk 100 en 200 rijksdaalders, die moesten dienen om haar aandeel te betalen in een donatie die de Staten van Luik en Loon aan de prins-bisschop van Luik hadden toegestaan¹⁶. In andere gevallen werd de reden voor de renteverkoop in algemene termen omschreven: *om den doenmaels aenstaenden schaede voor te commen* (1636) of *bij hooghdringende noot om meerdere schaede ende andere inconventien te verhoeden* (1677)¹⁷. Zes schuldbrieven tenslotte bevatten geen aanduiding omtrent de aanwending van de opbrengst van de renteverkoop.

Niet alle rentebrieven die door de gemeente Ophoven en Geistingen werden uitgegeven, zijn in de vorm van oorkonden bewaard gebleven. Onderzoek in de gichtregisters van de plaatselijke schepenbank bijvoorbeeld, bracht aan het licht dat tussen 1634 en 1756 nog 37 renten verkocht werden, waarvoor geen oorkonden bewaard gebleven. Anderzijds werd een aantal van de bewaarde oorkonden niet in de gichtregisters geregistreerd¹⁸. Het feit dat de gemeente zoveel renten verkocht, leidde er toe dat zij na verloop van tijd tegen een enorme schuldenberg aankeek, en dat de betaling van renten het leeuwendeel van het jaarlijks gemeentelijk budget opslokte. In die omstandigheden was het voor de gemeente van groot belang om aan dynamisch schuldbeheer te doen: wanneer zij de gelegenheid zag om eerder aangegane leningen af te lossen door nieuwe leningen aan te gaan aan een lagere rentevoet, dan liet zij die kans niet liggen¹⁹. Zo bijvoorbeeld in 1623, toen zij voor 4000 gulden Luiks een jaarlijkse erfrente van 220 gulden of 5,5 % van het geleende kapitaal verkocht. Die 4000 gulden dienden om andere erfrenten af te lossen, die eertijds aan 7, 8 of 9 % verkocht waren²⁰. De rentenlast kon ook verlaagd worden door na verloop van tijd een herberekening van het bedrag van de erfrente af te dwingen. In 1683 slaagden de bestuurders van de gemeente er bijvoorbeeld in om de rentevoet van de rente die in 1675 voor 1600 gulden verkocht was aan Anthoon van Geestingen uit Maaseik terug te brengen van 5 % tot 4 % indien de rente voor Allerheiligen zou betaald worden, of 4,5 % indien hij na 1 november zou betaald worden²¹.

Uiteindelijk werden de kapitalen waarvoor deze erfrenten verkocht waren weer aan de verkopers of hun erfgenamen terugbetaald. In de meeste rentebrieven was geregeld dat de gemeente het kapitaal kon terugbetalen wanneer zij dat wilde, op voorwaarde dat alle

¹⁵ *Oorkonden*, nr. 25.

¹⁶ *Oorkonden*, nr. 14, 29.

¹⁷ *Oorkonden*, nr. 10, 23, 24, 28.

¹⁸ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Ophoven en Geistingen. Registers*, nr. 16-23.

¹⁹ *Oorkonden*, nr. 8, 15, 26, 27, 32, 34.

²⁰ *Oorkonden*, nr. 8.

²¹ *Oorkonden*, nr. 17.

tot dan toe verschuldigde renten zouden betaald zijn, en dat de terugbetaling een half jaar op voorhand was aangekondigd. Die termijn van een half jaar moest de rentekoper toelaten uit te kijken naar een andere beleggingsmogelijkheid voor zijn vrijgekomen kapitaal. Het was gebruikelijk dat in de rentebrief werd vastgelegd dat de terugbetaling van het kapitaal moest geschieden in dezelfde munten waarmee het oorspronkelijk betaald was. Op die wijze dekten beide partijen zich in tegen de gevolgen van schommelingen in de koers van de munten.

Voor 23 van de 27 renten waarvoor wij over rentebrieven beschikken, is bekend wanneer zij afgelost werden. De jaren waarin de renten werden afgelost zijn opgenomen in de tabel in bijlage 1. Opvallend is dat 12 renten werden afbetaald in de jaren 1705-1708, waarvan 8 in het jaar 1708. Wellicht heeft dat te maken met de lagere rentevoeten die in die periode konden bedongen worden voor nieuwe leningen. Voorts is het opmerkelijk dat de gemiddelde looptijd van de renten steeds korter werd. De renten die in 1581 en 1623 werden verkocht, werden respectievelijk pas na 135 en 100 jaar afgelost. De renten die in de periode 1701-1715 werden verkocht, werden al na 5, 17 of 25 jaar afgelost.

Geldschieters

Wanneer gekeken wordt naar de woonplaats van de rentekopers, wordt duidelijk hoe een dorpsgemeenschap in financieel opzicht afhankelijk kon zijn van een dichtbijgelegen stedelijk centrum. In het geval van Ophoven en Geistingen was dat Maaseik.

26 van de 27 in deze verzameling bewaarde rentebrieven betreffen de verkoop van renten aan burgers of organisaties in Maaseik. In één geval, de verkoop van een erfrente voor 4000 gulden in 1623, is de verkoper een burger van Bree²². Twee akten betreffen rentecreaties ten voordele van respectievelijk de armentafel van Maaseik (1665)²³ en het Agnetenklooster in dezelfde stad (1675)²⁴. De overige 24 erfrenten werden verkocht aan particuliere burgers van Maaseik, van wie er een aantal aanwijsbare banden hadden met de gemeente Ophoven en Geistingen. Johannes Claesens (1636) was eertijds schout in Ophoven en Geistingen²⁵, Joannes Frerix (1647) was secretaris van de plaatselijke schepenbank²⁶, Adam Adams (1648, 1650 en 1655) bezat goederen in Ophoven en

²² *Oorkonden*, nr. 8.

²³ *Oorkonden*, nr. 15.

²⁴ *Oorkonden*, nr. 18.

²⁵ *Oorkonden*, nr. 10.

²⁶ *Oorkonden*, nr. 11.

Geistingen, en werd daarom *geërfde* genoemd²⁷, en Reijner Gielen en Reijner Reijners (1677) zetelden er als schepenen in de schepenbank²⁸.

Kapitaal en rente

In bijlage 1 bij deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de geleende kapitalen en van de daarbij gehanteerde intrestvoeten. Hieruit blijkt dat de gemiddelde intrestvoet 4,97 % bedroeg. De evolutie van de gemiddelde intrestvoet verliep tussen 1581 en 1715 in dalende lijn.

Enkele rentekopers stonden de gemeente een korting toe indien de rente voor een afgesproken datum zou betaald worden. Mathijs Renckens uit Bree kocht in 1623 voor 4000 gulden een erfrente van 220 gulden (5,5 %), die jaarlijks op de feestdag van Sint-Andreas (30 november) in Bree moest betaald worden, en waarop hij een korting van 20 gulden (0,5 %) toestond, indien de rente vóór de feestdag van Maria Boodschap (25 maart) zou betaald worden²⁹. In 1665 kocht de armentafel van Maaseik voor 1000 rijksdaalders een rente van 45 rijksdaalders (4,5 %), waarop zij een korting van 5 rijksdaalders (0,5 %) toestond indien de rente vóór Pasen betaald zou worden³⁰. In 1683 werd een rente die in 1675 voor 1600 gulden verkocht was aan 5 % van de koopsom, teruggebracht tot 4,5 % en zelfs tot 4 % indien zij vóór Allerheiligen betaald werd³¹.

De ontleende bedragen en de renten worden in de rentebrieven meestal in gulden Brabants uitgedrukt. De gulden is een rekenmunt die werd opgedeeld in stuivers en in oortjes. In een gulden gaan 20 stuivers en vier oortjes zijn één stuiver waard. Soms echter werd een bedrag in ducatonen, in rijksdaalders of in patagons uitgedrukt. Uit de omrekeningen in enkele akten kunnen wij afleiden dat de ducaton gerekend werd aan 5 gulden³², de rijksdaalder aan 4 gulden³³ en de patagon eveneens aan 4 gulden³⁴. In bijlage 1 zijn de bedragen aan de hand van deze wisselkoersen in gulden omgezet.

²⁷ *Oorkonden*, nr. 12-14.

²⁸ *Oorkonden*, nr. 21, 34.

²⁹ *Oorkonden*, nr. 8.

³⁰ *Oorkonden*, nr. 15.

³¹ *Oorkonden*, nr. 17.

³² *Oorkonden*, nr. 21.

³³ *Oorkonden*, nr. 24, 27, 31.

³⁴ *Oorkonden*, nr. 30.

Bedragen die uitgedrukt werden in guldens rekenmunt, werden uiteindelijk betaald in reële munten: gouden en zilveren munten van diverse oorsprong. 22 van de 27 teksten in deze verzameling vermelden de munten die gebruikt werden om de overeengekomen bedragen te betalen³⁵. Zij geven een aanduiding over de munten die destijds in Maaseik en omstreken circuleerden, en die gebruikt werden wanneer er grote bedragen betaald moesten worden.

Overzicht van de betaalmiddelen voor de aankoop van erfrenten

<i>jaartal</i>	<i>bedrag in gulden</i>	<i>gebruikte munten</i> ³⁶
1636	1200	300 <i>pattacons</i> , door de koning van Spanje als hertog van Brabant geslagen ³⁷
1647	400	in gouden dubbele <i>Portugalosen</i> , <i>nieuwe gouden Jacobussen</i> ³⁸ , gouden souverainen ³⁹ , dubbele gouden ducaton ⁴⁰ en dubbele gouden Spaanse pistoletten ⁴¹
1648	300	75 Hongaarse ducaton ⁴²
1650	1140	285 patagons
1655	400	100 rijksdaalders ⁴³
1665	4000	1000 rijksdaalders

³⁵ *Oorkonden*, nrs. 10-19, 21-31, 33.

³⁶ Voor de identificatie van de vermelde munten werd gebruik gemaakt van H. ENNO VAN GELDER, *Munt-namen in de Nederlanden, 15^e-17^e eeuw*, in: *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde*, 78, 1991, blz. 5-100.

³⁷ De patagon is een zilveren munt, die vanaf 1612 in de Bourgondische Nederlanden geslagen werd door de aartshertogen Albrecht en Isabella en door Filips IV van Spanje.

³⁸ De *Jacobus* is een gouden munt van het type souverain, die vanaf 1604 in Engeland door koning Jacob I geslagen werd. De term *nieuwe Jacobus* werd in 1641 in een tarievenlijst van de Staten-Generaal van de Nederlanden gebruikt voor een gouden munt die vanaf 1625 in Engeland door koning Karel I geslagen werd.

³⁹ De gouden souverain werd vanaf 1621 in de Spaanse Nederlanden geslagen in opdracht van koning Filips IV.

⁴⁰ De souverain of ducaton is een gouden munt, die vanaf 1616 in de Spaanse Nederlanden werd geslagen door Albrecht en Isabella en door koning Filips IV van Spanje. Vanaf 1618 werd ook de zilveren *nieuwe ducaton* geslagen.

⁴¹ De gouden dubbele Spaanse pistolet werd vanaf 1566 in Spanje geslagen, onder de regeringen van Filips II en Filips III.

⁴² De Hongaarse ducaton is een oude gouden munt, die al vóór 1400 in het koninkrijk Hongarije geslagen werd.

⁴³ De rijksdaalder is een zilveren munt, die vanaf 1566 door verschillende Duitse vorsten en steden geslagen werd. Vanaf 1583 werd hij ook in diverse provincies in de Republiek der Verenigde Nederlanden geslagen.

<i>jaartal</i>	<i>bedrag in gulden</i>	<i>gebruikte munten</i>
1675	2200	400 zilveren ducats en 200 gulden in pistoletten
1675	1600	109 zilveren ducats, 263 rijksdaalders en 6 schellingen ⁴⁴
1675	1200	240 ducats
1676	400	100 rijksdaalders
1677	1000	200 ducats
1677	500	85 ducats, 1 souverain, <i>die meerest in andere golden gelde</i>
1677	1200	300 rijksdaalders
1677	1600	400 rijksdaalders
1684	1200	300 rijksdaalders
1684	1600	ducats en rijksdaalders
1684	2000	500 rijksdaalders
1692	400	100 rijksdaalders
1694	800	6 pistoletten, <i>die meerest in ducats</i>
1695	2000	1250 gulden in Spaanse ducats en 750 gulden in gouden pistoletten
1701	1066	Spaanse ducats
1711	500	100 ducats

Uit deze tabel blijkt dat de geleende kapitalen in de regel uitbetaald werden in Spaanse gouden munten of in zware zilveren munten, die uit het Duitse keizerrijk of uit de Republiek van de Verenigde Nederlanden afkomstig waren. Occasioneel werd er gebruik gemaakt van Hongaarse, Engelse of Portugese gouden munten.

De oorkonden

De rentebrieven van de gemeente Ophoven en Geistingen werden in de regel op perkament gesteld. Niet meer dan 2 van de 27 bewaarde oorkonden werden op papier geschreven. Zij dateren uit 1676⁴⁵ en uit 1711⁴⁶. Blijkbaar gaven de rentekopers de voorkeur aan een schuldbrief op prestigieus en lang houdbaar perkament, boven het goedkopere en kwetsbaardere papier. Vijftien van deze oorkonden werden bovendien in het gichtregister van de schepenbank ingeschreven⁴⁷.

⁴⁴ De schelling is een kleinere zilveren munt.

⁴⁵ *Oorkonden*, nr. 19.

⁴⁶ *Oorkonden*, nr. 33.

⁴⁷ Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Ophoven en Geistingen. Registers*, nr. 16-21.

Zowel de perkamenten oorkonden als de oorkonden op papier werden voorzien van het zegel van de schepenbank. Om de perkamenten oorkonden van een zegel te voorzien, werd de benedenboord van het document omgeplooid, waarna er insneden in de omgeplooid boord werden gemaakt. Vervolgens werd een dubbelgevouwen strookje perkament door de omgeplooid boord van de oorkonde gestoken. Op dit strookje, de zogenaamde zegelstaart, werd gekleurde was aangebracht, waarin tenslotte het zegel van de schepenbank werd gedrukt.

De beide papieren oorkonden in deze verzameling zijn voorzien van een opgedrukt zegel onder papier: op het document werd was aangebracht, waarop een kleiner blaadje papier werd gelegd. Het zegel van de schepenbank werd dan door het bovenliggende blaadje heen, in de onderliggende was gedrukt. De rentebrief van 29 november 1684 werd van een uithangend wassen zegel onder papier voorzien⁴⁸. Mogelijk werd deze wijze van zegelen geïnspireerd door de zegelwijze van de kanselarij van de Luikse Geheime Raad. Die voorzag onder meer in 1651 de aanstellingsakte van schout Carolus Crol van Ophoven en Geistingen van een zeer geslaagd zegel van was tussen papier⁴⁹.

Tussen 1628 en 1636 namen de schepenen van Ophoven en Geistingen een nieuw zegel in gebruik. Oorkonde 9 van 26 januari 1628 uit de *Verzameling oorkonden van de schepenbank van Ophoven en Geistingen* is nog bezegeld met het oude zegel, terwijl oorkonde 10, van 28 juni 1636, van het nieuwe zegel voorzien is.

Beide zegels tonen een goed gelijkende afbeelding, maar het jongere zegel is iets groter dan het oudere. De zegels tonen de afbeelding van een bisschop, met een staf in de rechterhand, een sleutel in de linkerhand en een mijter op het hoofd. Zijn voeten staan op een figuurtje waarin met wat goede wil een draak te herkennen is. De bisschopsstaf, de sleutel en de draak onder zijn voeten, leren ons dat het Sint-Servaas is, die op het schepenbankzegel is afgebeeld⁵⁰. Rechts van de heilige is een tak aangebracht, en links het wapenschild van het graafschap Horne, waar Ophoven en Geistingen deel van uitmaakten.

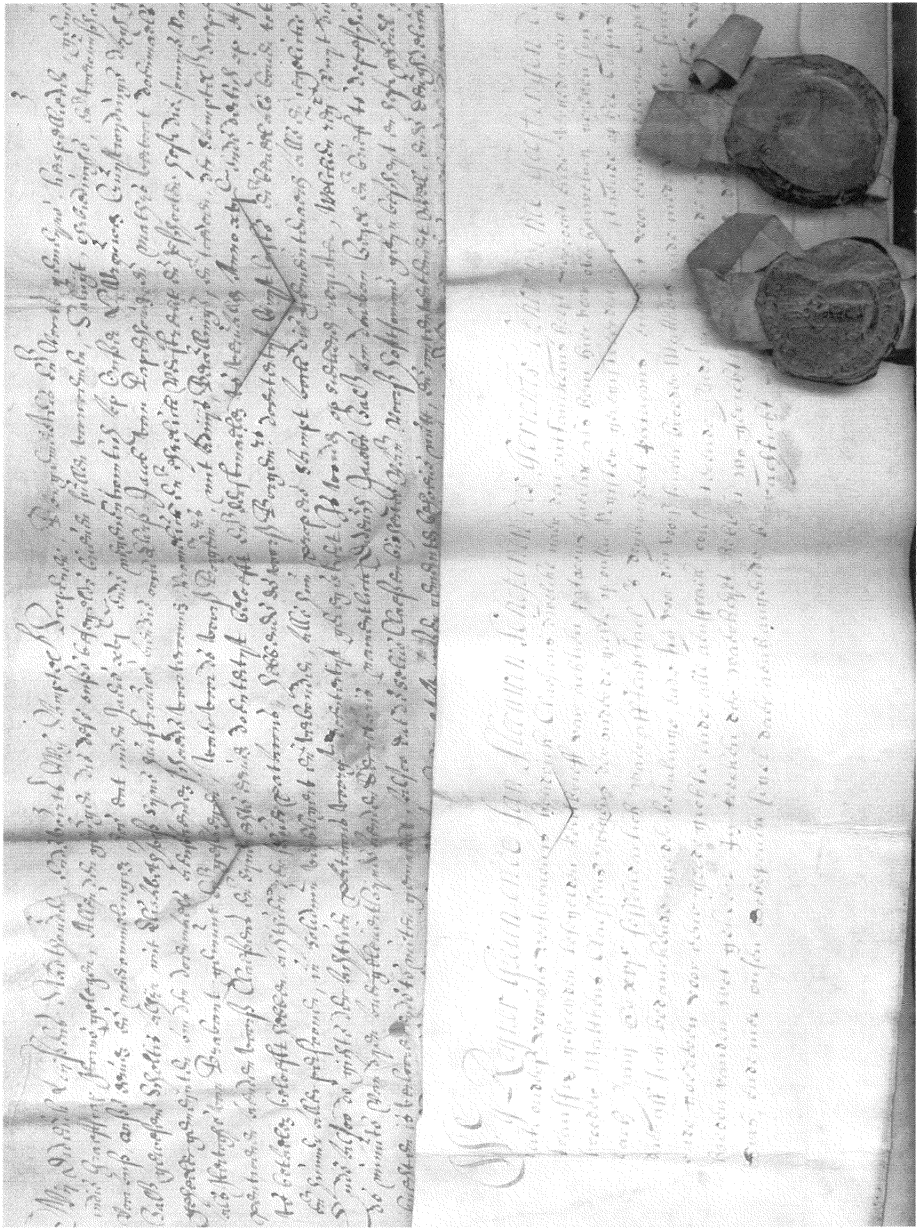
⁴⁸ *Oorkonden*, nr. 26.

⁴⁹ *De aanstellingsakte voor Carolus Crol tot schout van Ophoven en Geistingen, 1651*, in: *Limburg-Het Oude Land van Loon* 81, 2002, blz. 193-198.

⁵⁰ Sint-Servaas is de patroonheilige van de parochiekerk van Ophoven. Hij was in de tweede helft van de vierde eeuw bisschop van Tongeren, en bracht zijn bisschopszetel over naar Maastricht. Volgens een legende ontving hij op één van zijn reizen naar Rome een sleutel uit handen van Sint-Petrus. De draak onder zijn voeten symboliseert het arianisme. Sint-Servaas heeft de reputatie een rol gespeeld te hebben in de bestrijding van die ketterij. Zie S. VAN DER LINDEN, *De Heiligen. Levens - kalenders - attributen - patronaten - iconografie*. Amsterdam-Antwerpen, 2002, blz. 799-800 ; W. ZAAL, *Alleheiligen. Heiligenkalender voor Nederland en Vlaanderen*. Rijswijk, 1998, blz 165-166; G. TRUYERS & R. RUTTEN, *Dagkalender van Alle Heiligen*. Deurne, 2001, blz. 145.

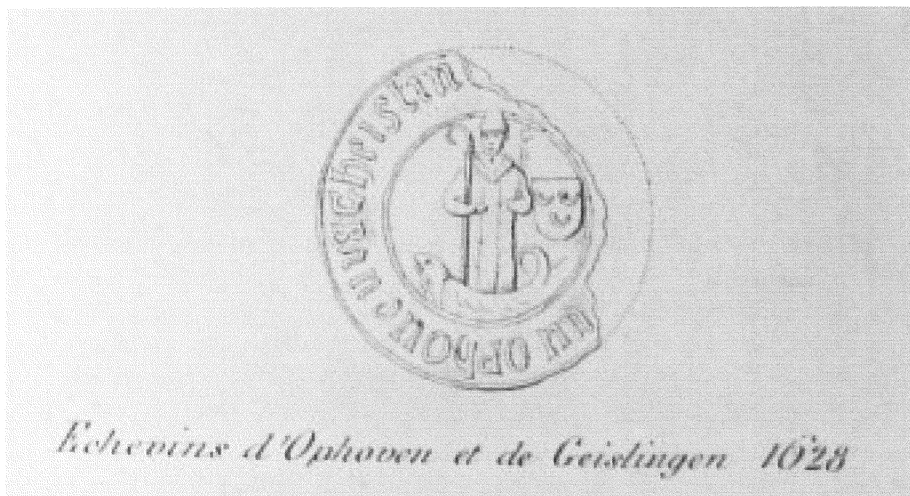

Het zegel aan oorkonde 9 (1628).

De zegels aan oorkonde 10 en haar transfix (1636-1651).

De afbeelding is omzoomd met een randtekst. Een tekening van een exemplaar van het oudste van beide zegels, is in 1855 uitgegeven door J. Wolters⁵¹. Een afbeelding van het tweede zegel prijkt op de omslag van het werk van D. Sniijders en H.J. Geerkens⁵².

Afbeelding van het zegel van de schepenenbank van Ophoven en Geistingen in *Notice historique sur la ville de Maeseijck*, 1855.

Om het zegel tegen afslijten of andere vormen van beschadiging te beschermen, werd het wel eens ingepakt in paardenhaar, waar dan vervolgens nog een genaaid zakje uit perkament omheen werd gedaan⁵³.

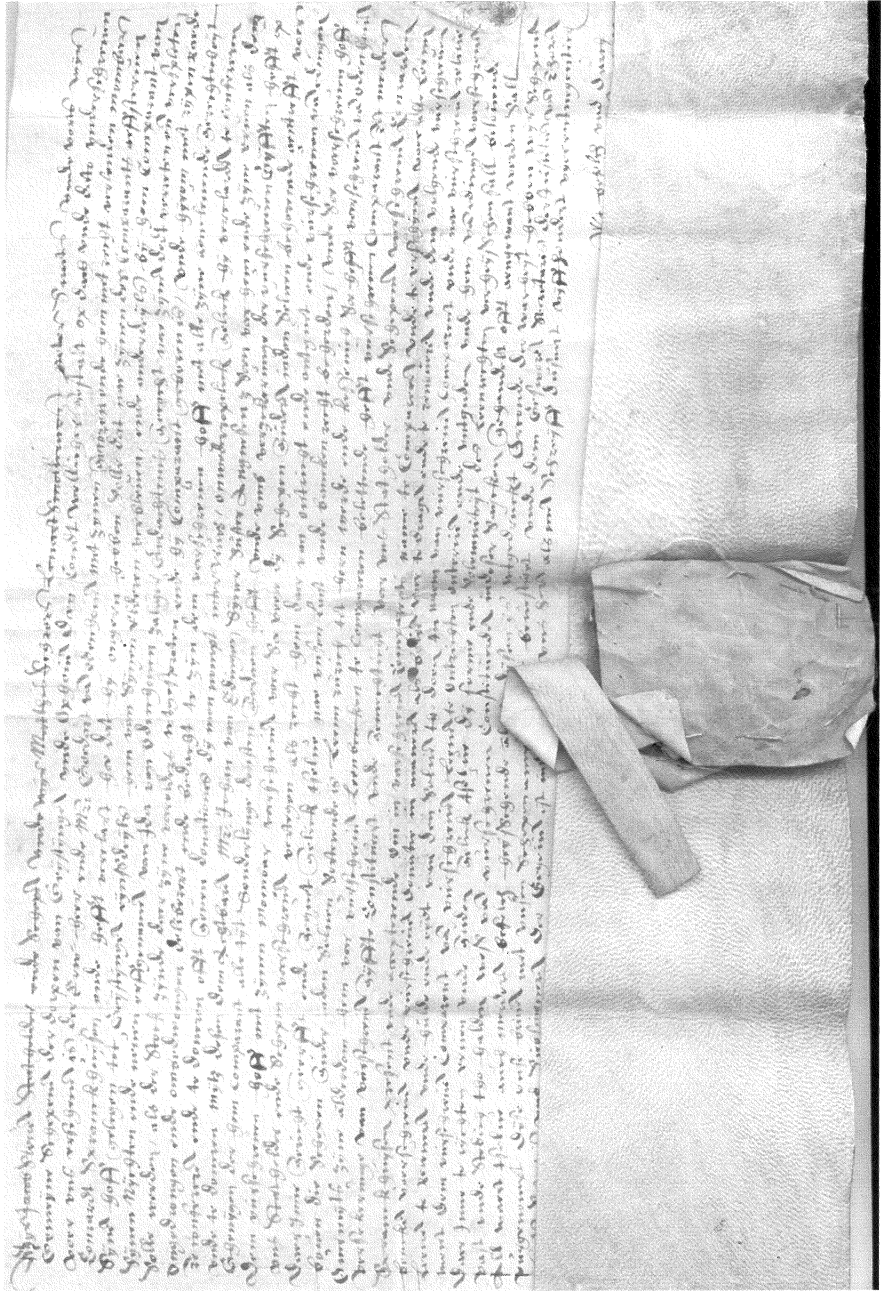
De schepenen experimenteerden enkele keren met een zegel onder papier. Hun pogingen om op papier te zegelen, zoals bijvoorbeeld de kanselarij van de Luikse Geheime Raad dat deed, liepen zelden op een goed resultaat uit. Meestal bleef hun zegel, als het op papier werd afgedrukt, onleesbaar. Hun zegelmatrijs was immers gemaakt voor gebruik in was, en de lijnen van de tekening waren te fijn om in het papier een goede afdruk achter te laten. De rentebrief uit 1676⁵⁴ bijvoorbeeld, is voorzien van een zegel onder papier dat onleesbaar is.

⁵¹ M.J. W[OLTERS], *Notice historique sur la ville de Maeseijck*. Gent, 1855.

⁵² D. SNIJJDERS & H.J. GEERKENS, *Ophoven en Geistingen*.

⁵³ *Oorkonden*, nr. 6.

⁵⁴ *Oorkonden*, nr. 19.

Oorkonde 6 (1594), met een zegel in een perkamenten zakje.

Het zegel op de rentebrief uit 1711⁵⁵ daarentegen, de tweede bewaarde oorkonde op papier van de schepenen van Ophoven en Geistingen, is beter gelukt.

De oorkonden die door de schepenbank werden afgeleverd golden als rechtstitel voor de rentekoper. Nadat de rentekoper het kapitaal aan de burgemeesters ter hand had gesteld, ontving hij de rentebrief, als bewijs van zijn eigendomsrecht op de rente. Wanneer er iets gewijzigd werd aan de betalingsmodaliteiten van de rente, dan werd dat op de achterkant van de rentebrief geschreven. Zo bijvoorbeeld in 1683, toen het bedrag van een rente die in 1675 was gecreëerd, van 80 gulden werd teruggebracht tot 72 of 64 gulden, naargelang het moment waarop zij zou betaald worden⁵⁶.

Wanneer de rentekoper de rente doorverkocht aan iemand anders, dan kon er door de schepenbank een nieuwe oorkonde opgesteld worden, waarin de verkoop werd beschreven. Die nieuwe oorkonde werd vervolgens als *transfix* aan de eerste oorkonde vastgemaakt. Dat gebeurde door de zegelstaart van de tweede oorkonde door een insnede in de eerste oorkonde te steken. Zo geschiedde in 1651, toen Hendrik Claessens de rente die hij in 1636 van de gemeente Ophoven en Geistingen had gekocht, doorverkocht aan Maria Wenmakers⁵⁷ (zie de afbeelding van oorkonde 10 op blz. 15).

In een ander geval, in 1709, toen de rente die in 1684 aan de voogden van de weeskinderen Henissen was verkocht, werd doorgegeven aan het capucinessenklooster in Maaseik, werd van die overdracht geen nieuwe oorkonde opgesteld. De betrokken partijen gaven er toen de voorkeur aan de oorspronkelijke rentebrief te voorzien van een gehandtekende dorsale notitie waarin de bezitters van de rentebrief verklaarden dat zij hem aan het klooster hadden afgestaan⁵⁸.

De laatste veranderingen aan de oorkonden waarin een rentecreatie beschreven werd, werden aangebracht nadat de rente was afgelost. Wanneer de bezitter van een rente het kapitaal waarvoor de rente eertijds gekocht was, terugkreeg, dan tekende hij op de rug van de rentebrief voor ontvangst van het kapitaal. Alle rentebrieven in de verzameling die hier bestudeerd wordt, zijn van die aantekening voorzien. Op dat ogenblik had de oorkonde haar oorspronkelijke betekenis als rechtstitel voor het bezit van een rente verloren. Zij gold enkel nog als bewijs van het feit dat het kapitaal namens de gemeente terugbetaald was.

⁵⁵ *Oorkonden*, nr. 33.

⁵⁶ *Oorkonden*, nr. 17.

⁵⁷ *Oorkonden*, nr. 10.

⁵⁸ *Oorkonden*, nr. 26.

De ondergeschreeven heere van dit
 Capital en jureff. v. d. aen. v. d. g. v. d. aen.
 Joannes Baptists Capitein van Ophoven
 in name van der gemeente van
 Ophoven d'aged. den 20 Feb 1726
 In Maria Lucia van Bess. Moeder van
 van de kintgen van Capitein Joannes
 In Maria Leickin van Gelmgentia
 In Johanna Ignatia van de graae
 In Maria Innocentia van Maaseik
 In Maria Joseph van Maaseik

Op loven en geoftingse
 Capital 400 patacons
 Jaerlyche in 14 patacons

Dorsale notitie op oorkonde 26, over de terugbetaling van het kapitaal (1726).

Om er geen misverstand over te laten bestaan dat de rente opgehouden had te bestaan, werd de oorkonde *gecasseerd*: er werden met een mes inkepingen in gemaakt, zonder dat de tekst daardoor onleesbaar werd. Tot slot werd de gecasseerde oorkonde in het archief van de gemeente opgeborgen.

Tot besluit

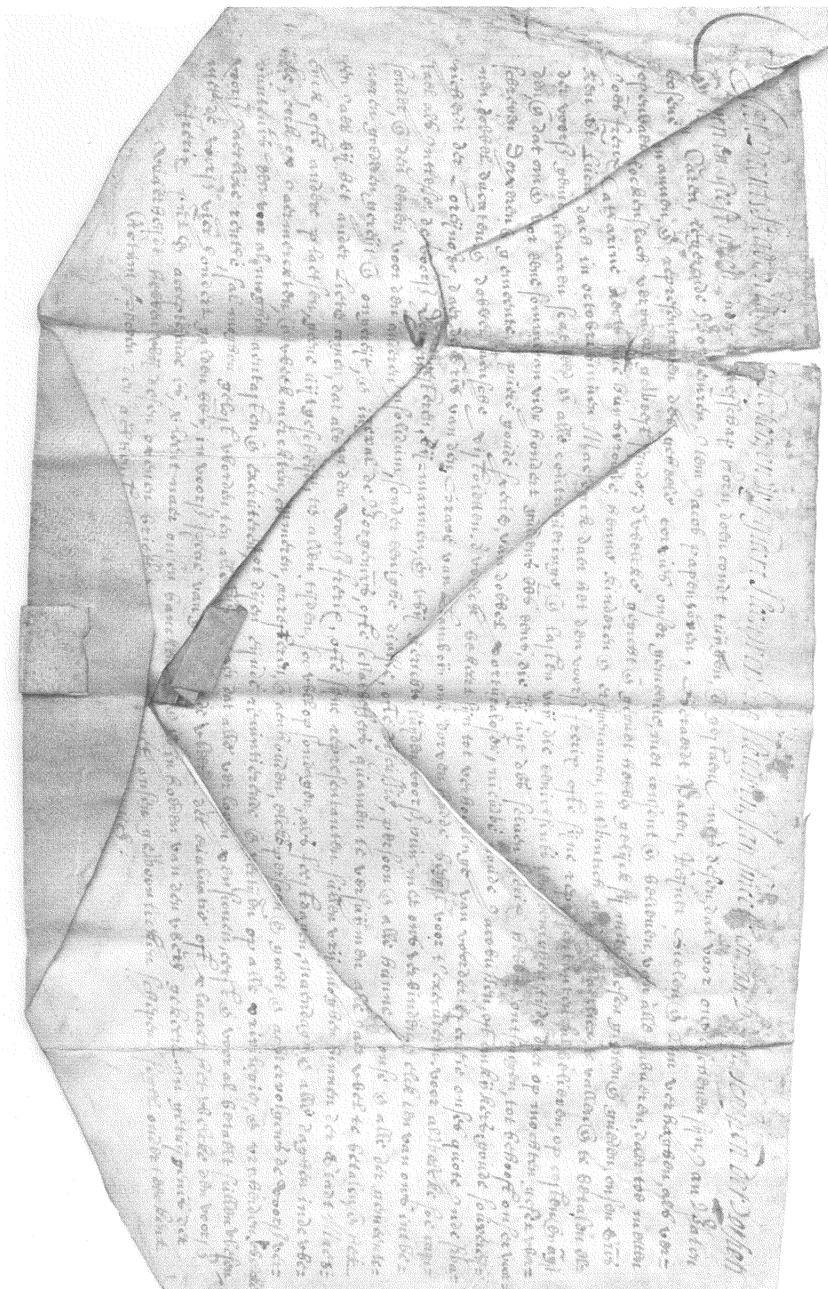
Een verzameling rentebrieven, afkomstig uit het gemeentearchief van Ophoven en Geistingen, nu bewaard in het Rijksarchief te Hasselt, illustreert hoe de gemeente in de zeventiende eeuw onverwachte financiële tegenslagen verwerkte door geld te lenen bij kapitaalkrachtige burgers of instellingen in Maaseik. Onder meer door nieuwe leningen aan te gaan wanneer de rentevoeten daalden, en

Bekommen wij onderzocht
wonderden dwelbied gese
te geoben een maderancille
van t sijn/te waldominy
wands doot van onse docht
anna maria gemiffen in
gemadwt sijn/te maria jofse
van maffijck. op gijden den
24 april 1707. waer van sijn
den vreflen jnbwt jullen
ontfangden te anders van t
vroufse. Jav. Jnbwt gemiffe
Cornelia de veld

Dorsale notitie op oorkonde 26, over de overdracht van de rente aan het Capucinessenklooster (1707).

daarmee oudere leningen aan hogere rentevoeten af te betalen, trachtte zij haar schuld beheersbaar te houden.

Aan het aangaan van een lening ging overleg vooraf, waar zowel de inwoners als de andere geërfden, bezitters van landerijen in Ophoven en Geistingen die buiten de gemeente woonden, bij betrokken werden. Leningen kregen de vorm van renteverkopen. De rentebrieven werden door de plaatselijke schepenbank opgesteld, en in een aantal gevallen ook in haar gichtregister geregistreerd. De rentebrieven werden in de vorm van een oorkonde opgesteld, die meestal op perkament werd geschreven en van het zegel van de schepenbank werd voorzien.

Orkonde 11 (1647). Gecasseerd na de terugbetaling van het kapitaal.

Nadat het kapitaal was terugbetaald, tekende de bezitter op de rug van de oorkonde voor ontvangst. De oorkonde gold van dan af als bewijs van de terugbetaling. Zij werd gecasseerd en maakte van dan af deel uit van het gemeentearchief.

Nu duidelijk is dat de gemeente Ophoven en Geistingen haar toevlucht zocht in leningen wanneer zij met uitzonderlijke uitgaven geconfronteerd werd, dringt zich de vraag op naar de handelswijze van andere gemeenten in dezelfde situatie. Gingen andere gemeenten, wanneer zij gebrandschat werden door voorbijtrekkende legers, op dezelfde wijze te werk? Leenden ook zij het benodigde geld? Er zijn ook gemeenten bekend die, alvast in enkele gevallen, de korte pijn verkozen en tijdelijk de gemeentelijke belastingen verhoogden. Waren er misschien zelfs gemeenten die beschikten over een zo groot gemeentelijk domein dat de opbrengst ervan kon volstaan om ook uitzonderlijke financiële lasten te dragen? Bestond er op dit vlak misschien een geografisch patroon, in die zin dat gemeenten uit een bepaalde streek over het algemeen voor een andere oplossing kozen dan in een andere streek? En welke overwegingen deden hen voor de ene of de andere oplossing kiezen?

De auteur van deze bijdrage pleit voor een systematisch onderzoek naar de gemeenterekeningen uit het Ancien Régime. Voor talrijke gemeenten, uit alle streken van onze provincie, worden die gemeenterekeningen voor de zeventiende en de achttiende eeuw in het Rijksarchief te Hasselt bewaard. Het zijn wellicht de belangrijkste stukken voor de geschiedenis van onze gemeenten in die periode. Zij lichten ons immers niet alleen in over de stand van de gemeentefinanciën, maar ook over allerlei gebeurtenissen die een financiële weerslag hadden, en over de gemeentelijke voorzieningen, voor zover die uit de gemeentekas betaald werden. Voor veel vorsers naar de plaatselijke geschiedenis ligt hier een vruchtbaar werkterrein.

Bijlage 1: chronologische lijst van de bewaarde schuldbrieven

nummer ⁵⁹ jaar	kapitaal	intrestvoet	doel van de renteverkoop	registratie in het gichtregister	jaar van aflossing	
4	1581	350 gulden	6,28 %	militaire opeising	ja	1716
8	1623	4000 gulden	5,5 %	aflossing	neen	1723
10	1636	1200 gulden	6 %	algemeen	neen	?
11	1647	400 gulden	5 %	?	ja	?
12	1648	375 gulden	?	militaire opeising	neen	1708
13	1650	1140 gulden	6,25 %	?	neen	1708
14	1655	400 gulden	6 %	landsbelasting	ja	1708
15	1665	4000 gulden	4,5 %	aflossing	ja	1708
16	1675	2200 gulden	4 %	militaire opeising	neen	1717
17	1675	1600 gulden	5 %	?	neen	1708
18	1675	1200 gulden	5 %	militaire opeising	ja	1719
19	1676	400 gulden	5,5 %	militaire opeising	ja	1705
20	1677	?	?	?	neen	1681
21	1677	1000 gulden	5,5 %	militaire opeising	neen	1708
22	1677	500 gulden	5 %	?	neen	1708
23	1677	1200 gulden	5,5%	algemeen	neen	1708
24	1677	1600 gulden	5,5 %	algemeen	neen	1708
25	1684	1200 gulden	5 %	landsbelasting	ja	?
26	1684	1600 gulden	4,25 %	aflossing	ja	1726
27	1684	2000 gulden	4 %	aflossing	ja	1732
28	1692	400 gulden	5 %	algemeen	ja	1708
29	1694	800 gulden	4 %	landsbelasting	ja	1717
30	1695	2000 gulden	5 %	?	ja	?
31	1701	1066 gulden	5 %	militaire opeising	neen	1706
32	1703	700 gulden	4 %	aflossing	ja	1728
33	1711	400 gulden	4 %	militaire opeising	ja	1728
34	1715	3000 gulden	3,5 %	aflossing	ja	1732

Bijlage 2: chronologische lijst van de in de schuldbrieven vernoemde burgemeesters

- 1636, 28 juni: Jacop van Papenhoven en Mathijs Vervoort, burgemeesters
- 1647, 18 oktober: Jan Baten en Heijn Caten, burgemeesters, en Jacob Papenhoven, Geraerd Baten, Reijner Gielen en Jan Verhaghen, verkozen mannen en representanten van de gemeente
- 1648, 29 december: Jacop van Papenhoven, Geraert Baten, Reijner Gielen, Lein Verhagen, verkozen mannen en representanten van Ophoven en Geistingen
- 1650, 9 augustus: Jan vanden Wemme en Jan Haken, burgemeesters, Joris van Vorst, Jan Sleuwen en Peter Cremers, bijmannen, en Jacop Papenhoven en Leonaert Wynkens als representanten van de gemeente
- 1665, 14 januari: Jan Opgeneijnde en Heijn Sleuwen burgemeesters van Ophoven, Giell Straeters en Dries Corvers burgemeesters van Geistingen
- 1675, 9 juni: Jan Baeten en Jan Smeets, burgemeesters van Ophoven, en Heijn Caten en Jan Grispen, burgemeesters van Geistingen
- 1676, 13 maart: Jan Gielen, Gerit Engelen, Severen Haecx, Severen Franssen, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1677, 17 januari: Peter Sleuwen en Jan Sloots, burgemeesters van Ophoven, Thijs vande Weem en Jacop Houben, burgemeesters van Geistingen
- 1677, 14 maart: Peter Sleuwen, Jan Sloots, Thijs Geusen alias vande Weem, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1677, 21 maart: Jan Gielen van Ophoven, Severen Haecx en Severen Franssen van Geistingen
- 1677, 23 maart: Peter Sleuwen, Jan Sloots, Thijs vande Weem en Jacop Houben, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1677, 26 maart: Jan Baeten en Jan Smeets, burgemeesters van Ophoven, Heijn Caten en Jan Grispen, burgemeesters van Geistingen
- 1684, 7 november: Anthoen Schoeps en Thijs Momboirs, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1684, 29 november: Anthoen Schoeps en Michiel Verstraeten, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1684, 7 december: Peter Steijvers alias Baeten en Anthoen Schoeps, burgemeesters van Ophoven, Giel Verstraeten en Thijs Momboirs, burgemeesters van Geistingen
- 1692, 1 april: Lenaert Steijvers, Jan Gielen, Jacop Houben, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1694, 6 november: Niel Nielen, Peter Beten, Reijner Willems, Aeb Grispen, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
- 1695, 4 november: Houbricht Hennissen, burgemeester der geërfden van Maaseik, Corst Steijvers en Jan Aengeschoot, burgemeesters van Ophoven, Jan Grispen en Dries Donders, burgemeesters van Geistingen
- 1701, 8 februari: Jaspas Gielen, Hendrick Rega, Ruth Vande Ween, Jan Houben, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
-

- 1703: Thijs Aengeschoor; Lambert Stevens, Aeb Grispen, Willem Houben, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
1711, 25 maart: Lambericht Rokaerts, Lenaerd Nelis, Hendrick Houben, Jan Gielen den jongen, burgemeesters van Ophoven en Geistingen
1715, 20 januari: Pieter Craewinckels, Simon Egghele, Gerit Grispen, Theel Dirichs, burgemeesters van Ophoven en Geistingen

Bijlage 3: chronologische lijst van de in de rentebrieven ver- noemde schouten, stadhouders, substituut-schouten, secreta- rissen, en schepenen van Ophoven en Geistingen

Landschout (*landtscholtet*)

- Carolus Crol: 1665, 14 januari; 1675, 9 juni; 1676, 13 maart; 1677, 17 januari; 1677, 14 maart; 1677, 21 maart; 1677, 23 maart; 1677, 26 maart
Henrij Fostiers: 1684, 7 november; 1684, 29 november; 1684, 7 december

Schout (*scholtus*)

- Servaes Kynens (*richter*): 1581, 18 april
Jacobus Jacobi: 1701, 8 februari; 1703; 1711, 25 maart; 1715, 20 januari

Substituut-schout (*substituijt scholtus*)

- Joannes vander Heggen: 1692, 1 april; 1694, 6 november; 1695, 4 november

Stadhouder (*stadthelder*)

- Diderich Leijssens: 1636, 28 juni
Johan Baents: 1647, 18 oktober; 1648, 29 december; 1650, 9 augustus
Reijner Gielen: 1694, 6 november
Reyner Reyners: 1711, 25 maart; 1715, 20 januari

Schepenen

- Servaes Smeets: 1581, 18 april
Corst Versteijnertz: 1581, 18 april
Reyner Scroers: 1581, 18 april
Thyes Scroers: 1581, 18 april
Jaeck van Dyck: 1581, 18 april
Lenart Smolenars: 1581, 18 april
Guert Sleuwen: 1647, 18 oktober
Johan Baents: 1648, 29 december; 1650, 9 augustus
Jan Smeets: 1647, 18 oktober; 1648, 29 december; 1650, 9 augustus; 1655, 18 november
Jan Baten: 1647, 18 oktober; 1655, 18 november
-

Jan Reijners: 1665, 14 januari
Jan Sleuwen: 1647, 18 oktober; 1648, 29 december; 1650, 9 augustus; 1651, 18 december;
1655, 18 november; 1665, 14 januari
Reijn Bernaerts: 1648, 29 december; 1655, 18 november; 1665, 14 januari
Heijn Reijnen: 1675, 9 juni
Severen Haecx: 1677, 17 januari; 1677, 14 maart; 1677, 23 maart
Corst Slichten alias Steijvers: 1675, 9 juni; 1676, 13 maart; 1677, 17 januari; 1677, 14 maart;
1677, 21 maart; 1677, 23 maart; 1677, 26 maart; 1684, 7 november; 1684, 7 december;
1692, 1 april; 1694, 6 november; 1701, 8 februari; 1703
Jan Steijvers: 1676, 13 maart; 1677, 17 januari; 1677, 14 maart; 1677, 21 maart; 1677, 23
maart; 1677, 26 maart
Jan Grispen: 1684, 7 november; 1684, 29 november; 1684, 7 december; 1692, 1 april; 1694,
6 november
Peter Steijvers: 1694, 6 november; 1695, 4 november
Reyner Gielen: 1650, 9 augustus; 1651, 18 december; 1655, 18 november; 1665, 14 januari;
1675, 9 juni; 1676, 13 maart; 1677, 17 januari; 1677, 21 maart; 1677, 23 maart; 1677, 26
maart; 1684, 7 november; 1684, 29 november; 1684, 7 december; 1692, 1 april; 1694, 6
november; 1695, 4 november
Lenaert Baents (Baetten): 1694, 6 november; 1695, 4 november; 1701, 8 februari
Lenaert Steijvers: 1701, 8 februari; 1703; 1711, 25 maart; 1715, 20 januari
Jan Gielen: 1701, 8 februari; 1703; 1711, 25 maart; 1715, 20 januari
Reyner Reyners: 1684, 7 november; 1684, 29 november; 1684, 7 december; 1692, 1 april;
1694, 6 november; 1695, 4 november; 1701, 8 februari; 1703; 1711, 25 maart; 1715, 20
januari
Lenaert Nelis: 1711, 25 maart

Secretarissen

Joannes Claessen: 1623, 20 november
Joannes Frerix: 1650, 9 augustus
J. Rutten: 1665, 14 januari; 1675, 24 maart; 1675, 29 mei; 1675, 9 juni; 1676, 13 maart; 1677,
17 januari; 1677, 14 maart; 1677, 21 maart; 1677, 23 maart; 1677, 26 maart; 1684, 7
november; 1684, 29 november; 1684, 7 december; 1692, 1 april; 1694, 6 november;
1695, 4 november; 1701, 8 februari; 1703
Laurentius Theodoor Caters: 1711, 25 maart

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt

Limburg - Het Oude Land van Loon

Kleine reeks, nr. 1

Bewaring, raadpleegbaarheid en gebruik van
kerkelijke archieven

Teksten van de referaten gehouden op het congres in het
cultureel centrum De Markthallen in Herk-de-Stad op
zaterdag 11 mei 2002

Uitgegeven door de Federatie van Geschied- en
Oudheidkundige Kringen van Limburg v.z.w.

Hasselt, 2002

Omdat de Federatie nu beschikt over een printer, die recto-verso kan bedrukken, is het mogelijk kleine brochures zelf aan te maken, waarvan de drukkosten - gezien de kleinere oplage - te hoog zouden zijn. Deze brochures hebben het formaat van een halve A4.

Als eerste nummer van de *Kleine reeks* publiceren wij de referaten van het congres in Herk-de-Stad over kerkelijke archieven. Al wie voor dat congres ingeschreven had, ontving intussen gratis dat nummer. Andere belangstellenden kunnen het zich aanschaffen door 2,5 euro te storten op de rekening van de Federatie met vermelding *Kleine reeks 1*.